

У спеціалізовану вчену раду Д 26.883.01
у ДВНЗ «Університет банківської справи»

**ВІДГУК
ОФЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**на дисертаційну роботу Миськів Галини Василівни
«Функціонування та розвиток кредитного ринку України»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит**

1. Актуальність теми дослідження

Сучасний кризовий стан національної економіки супроводжується вкрай не-ефективним функціонуванням кредитного ринку, зумовленим недосконалим законодавчим регламентуванням та інституційною структурою, значними кредитними ризиками, надвисокими нерациональними процентними ставками, обмеженим переліком кредитних послуг, які зосереджені переважно у сегменті банківського кредитування, дефіцитом кредитних ресурсів, недовірою населення до фінансових посередніх, нагромадженням значних масштабів проблемної кредитної заборгованості та зростаючими кредитними ризиками в усіх сегментах кредитного ринку через політико-економічну нестабільність, що обмежує кредитування національної економіки. Відтак виникає гостра необхідність дослідження функціонування кредитного ринку України загалом та його окремих сегментів задля вироблення системних пропозицій щодо його подальшого розвитку та вдосконалення чинної нормативно-правової бази його регламентування.

2. Зв'язок теми дисертаційного дослідження з державними та галузевими програмами і темами

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи було використано при виконанні науково-дослідних робіт:

- «Компаративний аналіз реформування та розвитку банківських систем країн світу» (ДВНЗ «Університет банківської справи»), де висвітлено особливості

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛ.
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
Код ЄДРПОУ 34274211
вул. Андріївська, 1, Київ-72
16.08.2016 № 500/1688

- інноваційних підходів до удосконалення функціонування банківської системи України через ідентифікацію її недоліків у сфері кредитування (номер державної реєстрації 0114U004861);
- «Механізми управління корпоративними фінансовими потоками в умовах глобалізації ринків» (НУ «Львівська політехніка»), де автор розкрила методику оцінки кредитного ризику інституційних суб'єктів кредитного ринку та запропонувала фінансово-економічні заходи для їх мінімізації (номер державної реєстрації 0112U000801);
 - «Розвиток фінансово-кредитних відносин в умовах глобалізаційних трансформацій» (НУ «Львівська політехніка»), у межах якої автор обґрунтувала напрями вдосконалення функціонування та розвитку кредитного ринку України, особливості сучасного державного кредитування в Україні та висвітлила вплив кредитів міжнародних фінансових організацій на економіку України (номер державної реєстрації 0114U005251);
 - «Проблеми функціонування та розвитку економічних систем» (Львівська комерційна академія), де автор розкрила основні передумови формування й функціонування кредитного ринку та з'ясувала тенденції його розвитку у незалежній Україні (номер державної реєстрації 0111U008260).

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими і характеризуються необхідним рівнем обґрунтованості.

Наукові положення, викладені в дисертації, повною мірою досліджені, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань економічної теорії, теорії кредиту, кредитування, кредитних відносин тощо. Поряд із науковою літературою, автор опрацювала спеціальні джерела інформації, законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, широку статистичну базу.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у практиці розвитку кредитного ринку держави.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується відповідними публікаціями у монографіях, фахових виданнях з фінансів і апробацією на науково-практичних конференціях.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць та авторефератом дисертації дозволяє стверджувати, що основні наукові положення, висновки і пропозиції, які сформульовані дисертантом, характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок здобувача у розвиток фундаментальних положень теорії кредиту, що полягає у авторському розв'язанні актуальної наукової проблеми – розробки теоретико-методологічних засад, науково-методичного забезпечення та наукових рекомендацій щодо функціонування та розвитку кредитного ринку.

З-поміж наукової новизни одержаних результатів слід виділити положення, які запропоновані автором вперше:

- науковий підхід до структурування кредитного ринку за такими сегментами, як банківське, міжгосподарське й державне кредитування, кредитування НБФУ та кредитування іноземних економічних агентів із власною системою інститутів та нормативно-правовою базою, що їх регламентує (стор. 55-59). Виділені структурні сегменти кредитного ринку досліджені у дисертації у різних аспектах та формують її основу;
- науково-методичний підхід до визначення сутності інституційної структури кредитного ринку та розробки її моделі на основі наукового обґрунтування обмінно-розподільних потоків між законодавчо-обмежувальними, регулятивними, кредитними та інфраструктурними інститутами кредитного ринку (стор. 102-109);

- обґрунтування доцільності впровадження кредитного таргетування, як нового інструменту грошово-кредитної політики НБУ. Дисертант розглядає його як сукупність заходів зі встановлення меж наданих кредитів, згідно з щорічною потребою національної економіки, задля активізації кредитування розвитку економіки та насичення економіки грошима, що виступає необхідною передумовою відновлення економічного зростання держави (*стор. 406-411*);
- науково-методичний підхід до розробки функціональної моделі прогнозування розвитку кредитного ринку в розрізі його сегментів, які ґрунтуються на розрахунку коефіцієнтів кореляції основних макроекономічних параметрів, на основі чого у роботі розроблено інтегровану модель прогнозного розвитку кредитного ринку з урахуванням показників у розрізі усіх його сегментів (*стор. 413-428*).

Проведене автором дослідження дозволило вдосконалити:

- дефініцію «кредитний ринок», яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на його суб'єктно-об'єктному складі, що дозволило поглибити теоретичні засади сутності кредитного ринку (*стор. 30*);
- наукові підходи до тлумачення сутності інституційної структури кредитного ринку як відкритої, динамічної системи його інститутів, що поглиблює розуміння функціонально-організаційної форми кредитної діяльності та розвиває теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку кредитного ринку та на відміну від існуючих трактувань, конкретизує взаємозв'язки між його інститутами (*стор. 100*);
- наукові підходи до тлумачення сутності інституційного механізму кредитного ринку як процесу трансформації, реалізації та впорядкування взаємин між інститутами кредитного ринку за ієрархією їхнього місця на цьому ринку та з інститутами інших ринків, як самостійно організовану структуру, яка функціонує на основі внутрішнього та зовнішнього інституційних механізмів кредитного ринку (*стор. 113*);
- теоретичні підходи до інтерпретації сутності ризику кредитного ринку як ймовірності настання негативних подій у процесі провадження кредитної

діяльності або в процесі реалізації посередницько-гарантійних відносин між суб'єктами ринку, з виокремленням прямих та непрямих ризиків у розрізі кредиторів на кредитному ринку, що дозволило поглибити їх класифікацію та сприятиме підвищенню якості управління ними (*стор. 221*);

- методичні засади класифікації функцій кредитного ринку на основі виокремлення таких додаткових класифікаційних ознак: за рівнями світового господарства (функції мега-, мета-, макро-, мезо- та мікрорівня) та за безпосередністю їх впливу на функціонування кредитного ринку (прямі та непрямі функції) (*стор. 41-42*);

Набули подальшого розвитку такі положення дисертаційної роботи:

- наукові підходи до диференціації макроекономічних передумов розвитку кредитного ринку, які автор розділила за ознакою впливу на функціонування ринку на передумови постійної та короткотермінової дії, а залежно від сутнісної ознаки – на передумови законодавчого, організаційно-інституційного, фінансового та інформаційного забезпечення (*стор. 93-94*);
- теоретико-методологічні засади визначення сутності інструментів кредитного ринку як специфічних фінансових інструментів (активів), які, на відміну від існуючих, конкретизують зміст та сутність таких інструментів у розрізі сегментів кредитного ринку (*стор. 123*);
- систематизацію інструментів кредитного ринку на окремі групи за ознаками та сегментами кредитного ринку, а в їх межах – виокремлено групи інструментів за терміном обігу, призначенням, гарантованістю рівня доходності, характером фінансових зобов'язань та рівнем ризику, котрі конкретизують властивості інструментів та уособлюють характерні особливості кредитних операцій визначеного сегменту ринку (*стор. 125-128*);
- науково-методичні підходи до визначення категорії «механізм функціонування кредитного ринку», на основі структуризації його елементів, як сукупності сегментних кредитних механізмів з притаманними їм нормативно-правовою регламентацією та організаційно-інформаційним забезпеченням, сукупністю важелів, інструментів та методів реалізації процесів кредиту-

- вання, що дозволило сформувати цілісне бачення змісту механізму функціонування кредитного ринку та дослідити взаємодію між структурними елементами кредитного ринку (*стор. 148*);
- обґрунтування сутнісної природи кредитних ресурсів кредитного ринку, яка ґрунтується на виокремленні специфічних джерел та передумов їх формування, способів залучення та особливостей їх розподілу та використання через кредитний механізм у розрізі виділених суб'єктів-кредиторів цього ринку (*стор. 61-77*);
 - обґрунтована автором періодизація розвитку національного кредитного ринку шляхом виокремлення семи етапів, які відповідають макроекономічним тенденціям розвитку банківських та небанківських фінансових установ і враховують вплив умов й сукупності чинників формування інституційно-організаційного середовища кредитного ринку та кризових періодів у фінансовому секторі (*стор. 152-177*);
 - методичні рекомендації до розрахунку частки проблемної заборгованості банків із врахуванням природного рівня проблемних кредитів, нижче якого ця частка не може опуститися, зважаючи на постійну присутність кредитного ризику. Дисертант пропонує розглядати природний рівень проблемних кредитів як неминучі втрати кредитної діяльності банків та враховувати їх у обсязі 0,5% у вартості кредитів (*стор. 228*);
 - розроблені концептуальні засади розвитку кредитного ринку (*стор. 353-366*) та виокремлення стратегічних напрямів їх реалізації, які базуються на врахуванні комплексу нормативно-правових (*стор. 367-373*), фінансово-економічних (*стор. 373-386*), інституційно-організаційних (*стор. 386-395*) та соціально-маркетингових заходів (*стор. 395-398*), що мають системний характер, і спрямовані на формування його інституціонального середовища, здатного забезпечити стимулювання соціально-економічного розвитку держави.

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Основні теоретичні та практичні результати дисертації опубліковано в 46 наукових працях, з яких: 2 одноосібні монографії (загальним обсягом 41,88 друк. арк.), 26 статей у вітчизняних та зарубіжних наукових фахових виданнях, 18 інших публікацій у збірниках наукових праць і матеріалах науково-практичних конференцій. У зарубіжних виданнях опубліковано 5 наукових праць, а 7 – у наукометричних базах даних. Загальний обсяг опублікованого матеріалу за результатами дисертаційного дослідження становить 58,72 друк. арк., з яких 57,86 друк. арк. належить особисто автору.

Публікації відповідають вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Автореферат оформлений згідно з чинними вимогами, у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи, не містить інформації, яка не наведена у роботі.

6. Значення дослідження для науки та практики, перспективи використання його результатів

Сформульовані та обґрунтовані в дисертації наукові положення, висновки і пропозиції мають наукове і практичне значення.

Наукова значущість отриманих результатів зумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретико-методологічних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми вдосконалення та розвитку теоретико-методологічних засад, науково-методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо розвитку кредитного ринку держави.

Практичне значення авторських розробок визначається конкретною спрямованістю висновків, рекомендацій та пропозицій, а також обґрунтуванням нових стратегічних напрямів та заходів щодо перспективного розвитку кредитного ринку України. Важливим напрямом використання одержаних результатів є їх застосування регуляторами фінансового ринку та провідними органами державної влади задля вдосконалення функціонування кредитного ринку та підвищення

ефективності кредитної діяльності на ньому. Зокрема, пропозиції та рекомендації дисертанта щодо задоволення законних вимог кредиторів та захисту їх прав від зловживання недобросовісних боржників та щодо структуризації кредитного ринку за сегментами були використані Комітетом з питань фінансів і банківської діяльності Верховної Ради України (довідка від 16.11.2015 р.); пропозиції щодо оптимізації роботи контрольно-наглядових органів у фінансовій сфері та рекомендації щодо підвищення капіталізації банків були використані у роботі Асоціацією українських банків (довідка №01.2-10/0267 від 26.11.2015р.); результати аналізу щодо надання та повернення кредитів за рахунок коштів державного бюджету та система критеріїв для визначення доцільності та ефективності державного кредитування із врахуванням важливого соціально-економічного значення були використані територіальним управлінням Рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях (довідка №22-19/198 від 11.01.2016р.); пропозиції щодо впровадження аналізу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища банку були використані у практичній діяльності ПАТ «Хрещатик» (довідка № 19/6372 від 23.11.15 р.); рекомендації щодо врахування природного рівня проблемних кредитів для мінімізації кредитного ризику використані у практичній діяльності ПАТ «ОКСІ БАНК» (довідка № 1000-980/1 від 27.10.2015); теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи використані в навчальному процесі ДВНЗ «Університет банківської справи» (довідка № 09-008/2488 від 18.06.2015 р.) та Навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 34 від 19.11.2015р).

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Відзначаючи високий рівень теоретичного обґрунтування і переконливість теоретичних, аналітичних і методологічних положень дисертації Миськів Г.В., її змістовність та логіку викладення матеріалів дослідження, вважаємо за необхідне висловити зауваження та виділити дискусійні положення:

1. У роботі необхідно було більш чіткіше визначити місце кредитного ринку в системі фінансового ринку та більш переконливо аргументувати виділення всередині самого кредитного ринку його складових, зокрема ринку грошей та ринку капіталів (п. 1.1. стор. 47-49).

2. Дискусійним є трактування автором понять «суб'єкт» та «учасник» кредитного ринку (стор. 27). У цьому контексті недостатньо обґрунтованим є віднесення держави в особі державних органів управління, юридичних та фізичних осіб до учасників, а не до суб'єктів кредитного ринку, а також потребують більшої аргументації розкриті в роботі особливості банківських установ як кредиторів та позичальників кредитного ринку.

3. У підрозділі 1.1. рис.1.3. (стор. 60) автор наводить структурування кредитного ринку за часовою ознакою, за категорією позичальників, за рівнем функціонування та за сегментами ринку (організацією кредитних відносин). Водночас доцільно було з-поміж класифікаційних ознак структурування кредитного ринку виокремити також класифікацію кредитного ринку за кредитними угодами.

4. Підрозділ 1.2 висвітлює базові функції кредитного ринку та містить авторські пропозиції щодо таких нових функцій як забезпечення міграції капіталу, макроекономічне регулювання економічних процесів, перерозподільну, посередницьку, інноваційну, забезпечення економії витрат обігу, а також їх класифікації, однак чітко не розкрито еволюцію функцій кредитного ринку, що задекларовано у назві підрозділу.

5. Достатньо суперечливою є позиція автора щодо виділення на рис. 3.1, 3.2 та 3.3. лише декількох основних груп чинників впливу на розвиток кредитного ринку впродовж певного етапу (зокрема, макроекономічних та нормативно-правових чи соціальних чинників), у той час як кредитний ринок формувався під впливом набагато ширшого переліку чинників.

6. Варто зауважити, що у підрозділі 3.4. - «Ризики суб'єктів кредитного ринку», достатньою мірою не розкрито всі види ризиків, характерні для суб'єктів кредитування. Автор в основному акцентує увагу на кредитному ризику, що не

розкриває повною мірою назву питання. Окрім того, у даному підрозділі не проведено факторного аналізу кредитного ризику для комплексного відображення чинників, що спонукають виникнення ризиків у кредитній діяльності.

7. У підрозділі 4.3 «Держава як кредитор та гарант на кредитному ринку» здійснена оцінка ефективності державного кредитування та виконання державою функцій гаранта на кредитному ринку. Водночас вона зводиться переважно до характеристики практики державного кредитування як такого, виконання планових показників, а також констатації низької ефективності фінансового управління головних розпорядників державними кредитами (*стор. 325*).

8. З-поміж заходів фінансово-економічного стратегічного напрямку (п. 5.2), запропонованих дисертантом, достатньо дискусійною є пропозиція щодо створення мегарегулятора на фінансовому ринку (*стор. 387-390*). В цьому аспекті автору слід було більш аргументовано викласти свою позицію та обґрунтувати роль такого мегарегулятора в покращенні функціонування та розвитку кредитного ринку з урахуванням міжнародної практики.

Однак, незважаючи на перераховані вище зауваження та дискусійні положення, що містяться в опонованій дисертаційній роботі, вони не зменшують загального позитивного враження від неї та не ставлять під сумнів вагомий внесок автора у вирішення обраної ним наукової проблеми.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Миськів Галини Василівни на тему «Функціонування та розвиток кредитного ринку України» є завершеною, у межах поставлених завдань, науковою працею.

Представлені в роботі наукові положення та одержані результати є авторським розв'язанням наукової проблеми, яка полягає у розвитку теоретико-методологічних засад, науково-методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо функціонування та розвитку національного кредитного ринку.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу.

Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тема дисертаційної роботи є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам державної політики України та науковим програмам національного і регіонального значення.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Робота відповідає вимогам п. п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р., що висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Миськів Галина Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
в.о. директора навчально-наукового
інституту фінансів, економіки
та менеджменту імені Олега Балацького
Сумського державного університету

Т.А. Васильєва

Підпис давіряю
Вчений секретар
Рубан А. І.

